

Ляліна В. С., магістр, Левченко В. П., д.е.н., проф.

Київський національний університет технологій та дизайну

ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто сутність необоротних активів, узагальнено основні напрямки управління необоротними активами, проаналізовано методи покращення управління необоротними активами, розглянуто управління необоротними активами в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України, оцінена структура управління необоротними активами.

Ключові слова: необоротні активи; основні засоби; фінансова звітність; підприємство.

Lialina V., Levchenko V.

Kyiv National University of Technologies and Design

THE POLICY OF MANAGING NON-CURRENT ASSETS OF THE ENTERPRISE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE AND POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Abstract. The essence of non-current assets is considered, the main directions of management of non-current assets are summarized, methods of improving management of non-current assets are analyzed, the management of non-current assets in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine is considered, the structure of management of non-current assets is evaluated.

Keywords: non-current assets; fixed assets; Financial Statements; enterprise.

Вступ. Згідно сучасного етапу розвитку засобів виробництва необоротні активи залишаються головним елементом в процесі виробництва. Здебільшого вони займають більшість загального капіталу компанії. Підсумковий ефект від господарської діяльності значно залежить від її якості, витрат, технічного рівня та ефективності надання послуг, прибутковості, рентабельності та фінансової стійкості. Конкуренція між виробниками визначає необхідність оновлення довгострокових ресурсів компанії в ринкових відносинах. Якраз конкуренція спонукає компанію прискорити амортизацію основних фондів з метою мобілізації коштів для подальших інвестицій у придбання кращого обладнання, запуск нових технологій і вдосконалення основних фондів. У статті висвітлено загальну характеристику необоротних активів підприємства та визначено поняття необоротних активів. Проведено аналіз політики управління необоротними активами підприємства в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України.

У процесі здійснення господарської діяльності майже всі підприємства використовують необоротні активи. Їх склад залежить від типу виробництва, галузі, організаційно-правової форми підприємства та обраного підходу до класифікації. Найбільш ємною складовою необоротних активів є основні засоби. До їх складу також належать: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, довгострокові фінансові інвестиції, інвестиційна нерухомість, інші необоротні активи, необоротні активи, утримувані для продажу тощо.

Теоретичні основи формування системи управління необоротними активами підприємства представлені в роботах таких вчених, як: О.І. Волкова, М.Я. Коробов, С.Ф. Покропивний, О.В. Лишиленко, І.Т. Балабанов, Ф.Ф. Бутинець, В.М. Шелудько, Дж.К. Ван Хорна та ін. Всі ці науковці приділяють політиці управління необоротними активами особливе місце в системі підприємства. Розробки системи підходів до управління необоротними активами відносяться в основному до підприємств, що

працюють у відносно стабільному та передбачуваному економічному середовищі. Покращення політики управління необоротними активами потребує подальшого дослідження з метою визначення її ролі для забезпечення успішної діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування сутності та значення необоротних активів у діяльності суб'єкта господарювання та вдосконалення політики управління необоротними активами підприємства в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України.

Результати досліджень. Необоротні активи – це матеріальні та нематеріальні ресурси, які належать установі та гарантують її роботу і термін корисного використання яких становить один рік або більше [1, с. 178].

Характерною ознакою необоротних активів є те, що вони погано піддаються оперативному управлінню, оскільки структурні коливання є слабкими протягом короткого періоду часу. Структура необоротних активів підприємств визначається їх діяльністю. Динаміка структури необоротних активів за видами економічної діяльності передбачає існування постійних зрушень в структурі необоротних активів. Це свідчить про динамічний характер ринкових відносин у країні, і як наслідок – динамічність фінансово-господарської діяльності та фінансового стану суб'єктів господарювання України [2, с. 63].

Склад необоротних активів досить різноманітний. Тому їх можливо класифікувати за багатьма ознаками. Наприклад, розрізняють активні та пасивні основні фонди (складові необоротних активів), виробничі та невиробничі активи тощо.

В процесі діяльності підприємства необоротні активи гармонійно поєднуються з оборотними (на виробництві та у загальногосподарській діяльності). Деякі статті необоротних активів перегукуються зі статтями оборотних активів (довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість тощо).

В процесі формування необоротних активів підприємства слід визнати їх сильні та слабкі сторони в порівнянні з оборотними активами.

Переваги необоротних активів полягають в наступному:

- ризик інфляції низький, і ціни на нерухомість на ринку можуть рости швидше, ніж інфляція;
- низький ризик втрат у процесі господарської діяльності;
- можливість отримувати стабільний прибуток у несприятливих економічних умовах у вигляді сплати орендної плати та лізингових платежів;
- можливість більш інтенсивного використання (у дві або три зміни) в періоди зростання виробництва за сприятливих ринкових умов.

Недоліками необоротних активів є такі:

- можливість морального зносу через швидкі коливання технологій;
- низький рівень маневреності, структуру необоротних активів неможливо швидко змінити;
- низький рівень ліквідності, потік платежів не може бути забезпечений, коли платоспроможність погіршується.

Необоротні активи підприємств оцінюються за ринковою вартістю, залишковою вартістю заміщення або вартістю ліквідації. При цьому спеціалізоване майно оцінюється за залишковою вартістю заміщення.

Політика управління необоротними активами являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у фінансовому забезпеченні своєчасного їх оновлення та високої ефективності використання.

Політика управління необоротними активами підприємства формується за такими етапами:

- аналіз операційних необоротних активів підприємства в минулому періоді;
- оптимізація загального обсягу і складу необоротних активів підприємства; забезпечення своєчасного оновлення операційних необоротних активів підприємства; забезпечення ефективного використання операційних необоротних активів підприємства;
- формування принципів та оптимізація структури джерел фінансування операційних необоротних активів.

В системі формування і реалізації політики управління необоротними активами підприємства однією з найбільш важливих функцій є забезпечення своєчасного і ефективного їх оновлення.

Наслідки військового вторгнення Російської Федерації на територію України охопили всі сфери життя та суттєво вплинули на бізнес. Ситуація розвивається швидко та іноді непередбачувано – керівництву компаній необхідно постійно оцінювати вплив ситуації на бізнес для подальшого складання достовірної фінансової звітності та прийняття правильних та своєчасних управлінських рішень.

Послідовність прийняття управлінських рішень з питань оновлення необоротних активів така:

1. Формування необхідного рівня інтенсивності оновлення окремих груп необоротних активів підприємства. Інтенсивність оновлення необоротних активів визначається двома основними факторами – їх фізичним і моральним зносом, в процесі яких необоротні активи поступово втрачають свої початкові функціональні властивості і їх подальше використання в операційному процесі підприємства стає чи технічно неможливим, чи економічно недоцільним.

2. Амортизаційна політика підприємства - складова частина загальної політики управління необоротними активами, яка полягає в індивідуалізації рівня інтенсивності їх оновлення відповідно до специфіки їх експлуатації в процесі операційної діяльності. Залежно від прийнятої на підприємстві облікової політики можуть використовуватися різні методи нарахування амортизації, а саме, прямолінійний метод; метод зменшення залишкової вартості; кумулятивний метод; метод прискореного зменшення залишкової вартості; виробничий метод; податковий.

3. Визначення необхідного обсягу оновлення необоротних активів в майбутньому періоді та вибір найбільш ефективних форм їх оновлення. Оновлення необоротних активів може здійснюватися на простій і розширеній основі, відображаючи процес простого чи розширеного їх відтворення.

Організаційними формами оновлення необоротних активів на простій основі є:

- поточний ремонт – часткове оновлення основних засобів (фінансується за рахунок витрат виробництва);
- капітальний ремонт – значне відновлення основних засобів і часткова заміна їх окремих видів (фінансується за рахунок частини накопичених амортизаційних відрахувань і списується на витрати підприємства);
- придбання нових видів необоротних активів – заміна зношених основних засобів у межах нагромаджених амортизаційних відрахувань.

При розширеному відтворенні формування (будівництво, створення, придбання) нових видів необоротних активів здійснюється із залученням додаткових фінансових ресурсів (понад накопиченої амортизації): прибутку, довгострокових позик, випуску цінних паперів. Оновлення операційних необоротних активів в процесі їх розширеного відтворення може здійснюватися у таких формах, як реконструкція та модернізація.

4. Визначення вартості оновлення операційних необоротних активів в розрізі різних його форм. Методи визначення вартості оновлення необоротних активів диференціюються в розрізі окремих форм цього оновлення. Вартість оновлення необоротних активів, що здійснюється шляхом поточного і капітального ремонту, визначають на основі розробки планового бюджету їх проведень (кошторису затрат). При підрядному способі здійснення ремонтних робіт основу розробки планового бюджету складають тарифи на послуги підрядчика, а при господарському – витрати підприємства калькуюються за окремими їх елементами.

Вартість оновлення необоротних активів в процесі розширеного їх відтворення визначається в процесі розробки бізнес-плану реального інвестиційного проекту.

Фінансування оновлення операційних необоротних активів зводиться до двох варіантів: за рахунок власних коштів; за рахунок змішаного фінансування.

Вибір відповідного варіанта фінансування оновлення необоротних активів здійснюється з урахуванням таких основних факторів:

- достатності власних фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку підприємства у майбутньому періоді;
- вартості довгострокового фінансового кредиту в порівнянні з рівнем прибутку, що генерується оновленими видами необоротних активів;
- досягнутого співвідношення використання власного і позикового капіталу, що визначає рівень фінансової стійкості підприємства;
- доступності довгострокового фінансового кредиту для підприємства.

У процесі фінансування оновлення окремих видів необоротних активів одним із найбільш складних завдань фінансового менеджменту є вибір альтернативного варіанта – придбання цих активів у власність або їх оренда (або лізинг). При виборі між цими альтернативними варіантами необхідно зважувати всі переваги і недоліки орендних (лізингових) операцій.

Стратегічною метою управління основними засобами підприємства є забезпечення максимально ефективного використання при мінімальних витратах на їх утримання та обслуговування.

Підприємства, що знаходяться на тимчасово окупованій території або на території бойових дій (або їх структурні підрозділи (відокремлене майно) перебувають на зазначених територіях), проводять оцінку у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до необоротних активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств.

Зазначені підприємства зобов'язані провести оцінку станом на 01 число місяця, що настає за місяцем, у якому зникли перешкоди доступу до необоротних активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, та відобразити результати оцінки в бухгалтерському обліку відповідного звітного періоду [4].

В період війни основні засоби підприємства, яке знаходиться в зоні бойових дій чи поблизу можуть бути пошкоджені, знищені або вилучені окупантами (по факту – вкрадені).

Поточні події в Україні стають тригерами виникнення ознак знецінення активів – це може вплинути на оцінку балансової вартості необоротних активів.

Втрати від зменшення корисності активу визнаються іншими витратами, а щодо активів, відображених в обліку за переоціненою вартістю, – у порядку, передбаченому відповідним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку з одночасним зменшенням його балансової (залишкової) вартості. Після визнання втрат від зменшення

корисності активу, що амортизується, нарахування амортизації здійснюється, виходячи з нової балансової (залишкової) вартості активу і переглянутого (у разі зміни) строку його корисного використання (експлуатації).

Відповідно до НП(С)БО 1 «Зменшення корисності активів» [3] суттєві негативні зміни в технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, у якому діє підприємство, що відбулися протягом звітної періоду або очікувані найближчим часом є ознаками втрати корисності необоротного активу.

Якщо на дату річного балансу ознаки зменшення корисності необоротного активу перестали існувати, то підприємство визначає і відображає вигоди від відновлення його корисності.

Прикладами подій, які можуть свідчити про наявність ознак зменшення корисності необоротних активів, є:

- істотне зниження ринкової (орендної) вартості активу;
- власний або орендований актив простоює, не використовується;
- фізичне пошкодження власного або орендованого активу;
- економічні санкції, експортний контроль, які впливають на користування або вартість активу;
- втрата ключових клієнтів або ринків збуту;
- значне підвищення витрат (наприклад, на паливо або інші товари), які призводять до поточних (і очікуваних у майбутніх періодах) збитків або негативних грошових потоків від операційної діяльності.

Про відновлення корисності необоротного активу можуть свідчити, зокрема, такі ознаки:

- суттєве збільшення ринкової вартості протягом звітної періоду;
- суттєві позитивні зміни в технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, у якому діє підприємство, що відбулися протягом звітної періоду.

Оцінюючи наявність таких ознак підприємства мають брати до уваги показники зовнішніх та внутрішніх джерел інформації. Крім того, ці ознаки можуть стосуватися як окремого активу, так і групи певних активів або бізнесу в цілому.

Незалежно від наявності ознак того, що корисність активу може зменшитися, суб'єктові господарювання також слід не рідше, аніж один раз на рік перевіряти зменшення корисності нематеріального активу з невизначеним строком корисної експлуатації або нематеріального активу, ще не придатного для використання, порівнюючи його балансову вартість із сумою його очікуваного відшкодування, а також гудвілу. Збиток від знецінення, визнаний для гудвілу, не сторнується в наступних періодах, навіть якщо він був визнаний у проміжному періоді того ж фінансового року.

В звичайному економічному середовищі компанії рідко проводять оцінку суми очікуваного відшкодування необоротних активів («тест на знецінення») на проміжну звітну дату, оскільки зазвичай зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах компанії не є суттєвими з дати останньої річної звітності.

Проте події та наслідки військового вторгнення Росії в Україну можуть стати тригерами для проведення тесту на знецінення необоротних активів на проміжну звітну дату.

Відповідно до П.16 НП(С)БО 7 [7], підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. У разі переоцінки об'єкта основних засобів на ту саму дату здійснюється переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт. Переоцінка основних засобів тієї групи, об'єкти якої вже зазнали

переоцінки, надалі має проводитися з такою регулярністю, щоб їх залишкова вартість на дату балансу суттєво не відрізнялася від справедливої вартості.

Кількісний критерій суттєвості відхилення залишкової вартості необоротних активів від їх справедливої вартості доцільно визначити у діапазоні до 10 відсотків справедливої вартості активу згідно пп.2.20.1 Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства [8].

Різниці, які виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів, визначені у ст. 138 ПКУ [10].

Оцінка основних засобів підприємств, а саме його нерухомого та рухомого майна, здійснюється за вимогами Національного стандарту оцінки № 3 [9].

Вихідними даними про фізичні характеристики основних засобів, що належать до нерухомого майна (крім земельних ділянок), є:

проектно-кошторисна документація, яка стосується будівництва об'єкта оцінки; документи БТІ;

документи з результатами натуральних обмірювань об'єкта оцінки, а також документи щодо фізичного (технічного) їх стану.

Вихідними даними про технічні та функціональні характеристики основних засобів, що належать до рухомого майна, є:

– акти технічного стану;

– технічні паспорти;

– інші документи, які містять відомості про технічні характеристики, склад, необхідні витрати на відбудований ремонт або ліквідацію.

Перелічені вихідні дані додаються до звіту про оцінку майна.

Оцінюючи об'єкти незавершеного будівництва, враховують вартість матеріалів, виробів та конструкцій, які завезені на будівельний майданчик, а також вартість устаткування для монтажу, придбаного для функціонування об'єкта після завершення будівництва.

Нематеріальні активи, які відображені або не відображені в бухгалтерському обліку, ідентифікуються та оцінюються за об'єктами, за допомогою використання витратного та дохідного підходів.

Довгострокові фінансові інвестиції оцінюються відповідно до вимог національних стандартів порівняльним та іншими обґрунтованими підходами (крім тих, які розраховуються методом участі в капіталі інших підприємств).

Основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво та довгострокові фінансові вкладення оцінюються за допомогою бази оцінки, яка відповідає ринковій вартості або неринковим видам вартості. Їх вибір здійснюється за національними стандартами. Довгострокові та поточні фінансові інвестиції оцінюються за ринковою вартістю.

Довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи та інші необоротні активи в окремих випадках можуть братися в розрахунок за вартістю, визначеною в даних бухгалтерського обліку. Ці необоротні активи повинні бути оцінені з урахуванням терміну їх повернення та ступеня такої ймовірності [5, с. 322].

Висновки. В умовах сьогодення надзвичайно важливим є те, що за допомогою засобів політики управління необоротними активами підприємства вирішуються такі комплекси управлінських завдань: обґрунтування можливих форм оновлення основних виробничих засобів, визначення потреби в їх нарощенні та можливих способів розширення, формування необхідних фінансових ресурсів, підвищення ефективності використання введених в дію основних засобів. При розробці перспективних планів ефективного управління необоротними активами підприємства враховуються фактори,

що призводять до змін їх величини й обсягів довгострокових фінансових вкладень. Завдяки таким підходам до політики управління необоротними активами підприємств у період воєнного стану та післявоєнної відбудови з'являється можливість підвищити ефективність використання оборотних активів та забезпечити успішну діяльність підприємства.

Список використаної літератури

1. Федорова В. А., Булигіна О. К. Оцінка ефективності управління необоротними активами підприємства. *Економічний простір*. 2019. № 112. С. 177–185.
2. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава: РВВД ПДАА, 2018. 290 с.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів», затверджене наказом Міністерства фінансів від 24.12.2004 р. № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text>.
4. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою КМУ від 28.02.2000 р. № 419. URL: <https://www.tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr/53839.html>.
5. Соколова Е., Скляр Г. Вдосконалення політики управління необоротними активами підприємства. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління*. 2020. № 35. С. 320–329.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://oblik.press/p-s-bo-7-osnovni-zasoby/>
8. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджені наказом Міністерства фінансів від 27.06.2013 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>.
9. Національний стандарт № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів», затверджений постановою КМУ від 29.11.2006 р. № 1655. URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/documents/1450.html>.
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.